

บทที่ 6

การพัฒนาตัวชี้วัดการพัฒนาการพึ่งพาตนเองของชุมชนอย่างยั่งยืน

การพัฒนาตัวชี้วัดของชุมชนอย่างยั่งยืน โดยการพัฒนาจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วยตัวชี้วัดด้านเทคโนโลยี เศรษฐกิจ ทรัพยากร จิตใจ และ สังคมซึ่งพิจารณาตัวชี้วัด 2 ด้านคือ ตัวชี้วัดการพึ่งพาตนเอง และ ตัวชี้วัดการพัฒนา ซึ่งชุมชนใดมีตัวชี้วัดดังกล่าวมากกว่าชุมชนอื่นหมายถึงมีการพึ่งตนเองมากกว่าอีกชุมชนหนึ่ง องค์ประกอบทั้ง 5 ด้าน(TERMS) ดังนี้

องค์ประกอบ	การพึ่งตนเอง	การพัฒนา
เทคโนโลยี (T: Technology)	เทคโนโลยีพื้นฐาน	เทคโนโลยีพัฒนา
เศรษฐกิจ (E: Economic)	การทำมาหากิน	การทำมาค้าขาย
ตัวชี้วัดด้าน ทรัพยากร (R :Resource)	การอยู่ร่วมกับธรรมชาติ	การใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ
ตัวชี้วัดด้านจิตใจ (M :Mind)	จิตใจใฝ่คุณธรรม	จิตใจใฝ่พัฒนา
ด้านสังคม (S :Socio-Cultural)	การมีประเพณีวัฒนธรรมที่ดีงาม	ความทันสมัย

1. ตัวชี้วัดด้าน เทคโนโลยี (T: Technology)

เป็นตัวชี้วัดเกี่ยวกับการพึ่งพาตนเองของชุมชน โดยพิจารณาถึงการมีเทคโนโลยีพื้นฐาน(ภูมิปัญญา) ของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับภาคการเกษตร และนอกภาคการเกษตร ทั้งแนวคิดและวิธีการที่ชุมชนใช้อยู่ซึ่งประกอบด้วย แหล่งความรู้ แนวทางและวิธีการใช้ด้านเทคโนโลยี และกรณีที่ชุมชนใดมีมากกว่านอกจากจะเป็นการพึ่งพาตนเองได้แล้วยังสามารถนำไปสู่การพัฒนาด้วย เทคโนโลยี(สมัยใหม่)ซึ่งตัวชี้วัดด้านเทคโนโลยีนั้นประกอบด้วย

เทคโนโลยีด้านพืช ประกอบด้วย 1) พันธุ์พืช 2) การปลูก 3) การดูแลรักษา 4) การเก็บเกี่ยว และ 5) การแปรรูป

เทคโนโลยีด้านสัตว์ ประกอบด้วย 1) พันธุ์สัตว์ 2) การเลี้ยง 3) การดูแล และ 4) การจำหน่าย

2. เศรษฐกิจ (E: Economic)

เป็นตัวชีวิตที่เกี่ยวข้องการทำมาหากินของชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเอง ซึ่งถ้ามีเหลือจะเป็นเศรษฐกิจเพื่อการทำมาค้าขายซึ่งจะเป็นการพัฒนา ในด้านเศรษฐกิจนั้นประกอบด้วยรายได้และรายจ่ายของครอบครัว ตลอดจนสินทรัพย์ หนี้สินและการออมของครอบครัว โดยพิจารณาทั้งที่เป็นตัวเงินและไม่เป็นตัวเงิน ซึ่งตัวชีวิตดังกล่าวได้แก่

- 1) ตัวชีวิตด้านรายได้ ทั้งที่เป็นตัวเงิน และไม่เป็นตัวเงิน ประกอบด้วยรายได้จากอาชีพหลัก อาชีพรอง รับจ้าง ค้าขาย ลูกส่งมาให้ ปลุกผักไว้กินเอง และอื่นๆ
- 2) รายจ่ายของครอบครัว ทั้งที่เป็นตัวเงิน และไม่เป็นตัวเงิน ประกอบด้วย รายจ่ายจากอาชีพหลัก อาชีพรอง อุปโภค บริโภค ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่ารักษาพยาบาล ค่าเล่าเรียนลูก ดอกเบี้ยเงินกู้ เพื่อการกุศล ช่วยงานเพื่อนบ้าน/ญาติ ซ่อมแซมบ้าน/อุปกรณ์ และอื่นๆ
- 3) ตัวชีวิตด้านสินทรัพย์ หนี้สิน และการออมของครัวเรือน

3. ตัวชีวิตด้าน ทรัพยากร (R :Resource)

ตัวชีวิตด้านทรัพยากรเป็นตัวชีวิตที่เกี่ยวกับ ทรัพยากรต่างๆของชุมชน เป็นการอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติ ซึ่งเป็นตัวชีวิตการพึ่งพาตนเอง ซึ่งรวมถึงการใช้ประโยชน์ การจัดการทรัพยากรซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาของชุมชน ทรัพยากรต่างๆได้แก่ ดิน น้ำ ป่า อากาศ และสภาวะแวดล้อมทั่วไป

4. ตัวชีวิตด้านจิตใจ (M :Mind)

ตัวชีวิตด้านจิตใจ เป็นตัวชีวิตที่เกี่ยวข้องการการมีจิตใจใฝ่คุณธรรมซึ่งเป็นตัวชีวิตในด้านการพึ่งพาตนเองของชุมชน และการมีจิตใจใฝ่พัฒนาซึ่งนำชุมชนไปสู่การพัฒนา ตัวชีวิตดังกล่าวได้แก่

- 1) การยึดหลักการพึ่งพาตนเอง “ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน”
- 2) การมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่จะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนและครอบครัว
- 3) การรู้จักวิเคราะห์แยกแยะปัญหา การรู้สาเหตุของปัญหาและแนวทางการแก้ปัญหา
- 4) การรู้จักการแสวงหาข้อมูลข่าวสารเพื่อประกอบการตัดสินใจ
- 5) การรู้จักการต่อรองต่อสิ่งใหม่ที่จะกระทบต่อการดำเนินชีวิต
- 6) การมีความเป็นตัวของตัวเองและรู้จักการแสดงออก
- 7) การยอมรับนับถือจากเพื่อนบ้านในชุมชน
- 8) การช่วยเหลือเกื้อกูลเพื่อนบ้าน
- 9) การตระหนักถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนทำให้ชุมชนเข้มแข็งหรืออ่อนแอ
- 10) ยึดหลักการดำเนินชีวิตที่โปร่งใส ตรงไปตรงมา และตรวจสอบได้
- 11) การดำเนินชีวิตหรือกิจกรรมต่างๆตามกฎหมายและระเบียบของชุมชน

- 12) การยอมรับในความรู้ความสามารถในการดำเนินงานและดำเนินชีวิต
- 13) มีการถ่ายทอด แลกเปลี่ยนข่าวสาร ความรู้กันในชุมชน
- 14) การตระหนักในหน้าที่และความรับผิดชอบของตนเองและต่อชุมชนและเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง
- 15) การมีความรักในชุมชนและภูมิใจที่เป็นคนในชุมชน เป็นเจ้าของชุมชน สำหรับระดับตัวชี้วัดด้านจิตใจแบ่งการวัด เป็น 4 ระดับ(0, 1, 2 และ 3) ได้แก่ ไม่เลย น้อย ปานกลาง และมาก

5. ตัวชี้วัดด้านสังคม (S :Socio-Cultural)

ตัวชี้วัดด้านสังคมเป็นตัวชี้วัดที่เกี่ยวกับการมีประเพณีวัฒนธรรมที่ดีงาม ซึ่งเป็นตัวชี้วัดในการพึ่งพาตนเองของชุมชน ส่วนความทันสมัย และความสามารถในการดำรงอยู่ในสังคม ตลอดจนโครงสร้างทางสังคมที่เอื้อต่อการพึ่งพาตนเอง ซึ่งเป็นตัวชี้วัดด้านการพัฒนาของชุมชน ตัวชี้วัดดังกล่าวได้แก่

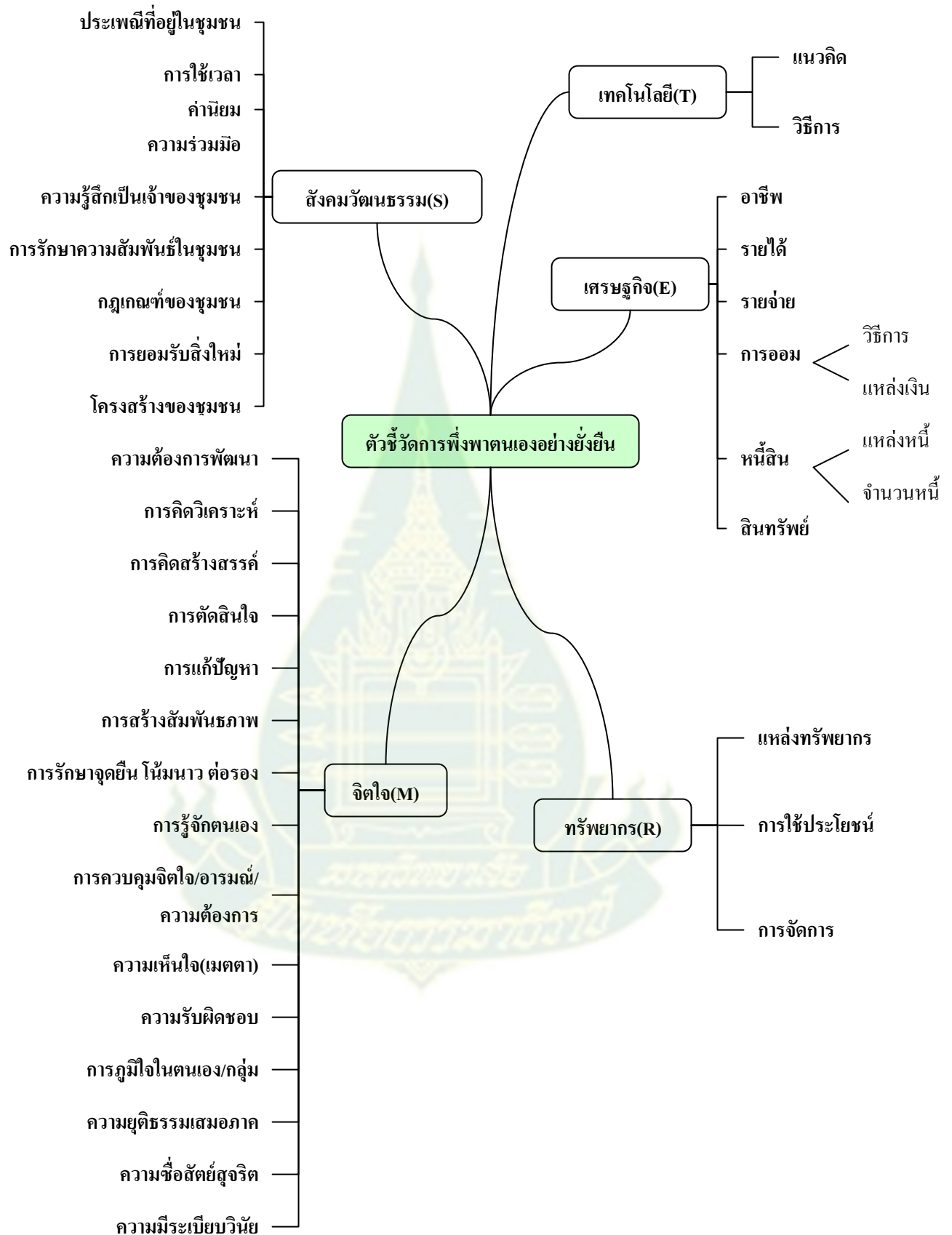
- 1) การมีประเพณีและวัฒนธรรมที่ดีงามในชุมชน เป็นกิจกรรมด้านต่างๆของชุมชนที่นิยมปฏิบัติสืบทอดกันมานาน เช่น ด้านศาสนา ด้านอาชีพ ด้านสุขภาพ เป็นต้น
- 2) การมีค่านิยมที่ดีของชุมชน เป็นความเชื่อและแนวทางประพฤติปฏิบัติที่ยึดมั่นร่วมกันของชุมชน เช่น การเคารพผู้อาวุโส การดูแลผู้สูงอายุ เป็นต้น
- 3) การมีความต้องการการอนุรักษ์ ประเพณีและค่านิยมที่ดี เป็นการปฏิบัติที่แสดงความรับผิดชอบต่อประเพณี และค่านิยมที่เอื้อต่อการพึ่งพาตนเองของชุมชน
- 4) มีการสื่อสารในชุมชน เป็นรูปแบบการสื่อสาร เครือข่ายการสื่อสาร และการไหลเวียนของข่าวสารในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน
- 5) การมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นกิจกรรมที่ชุมชนมีที่เอื้อต่อการพึ่งพาตนเอง มีวิธีการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน
- 6) มีความสามารถในการดำรงอยู่ของสังคมในด้านต่างๆ ได้แก่
 - (1) การเปิดรับข่าวสารและการจัดการด้านการสื่อสารของชุมชน เป็นการเปิดรับข่าวสารด้านต่างๆของชุมชนจากสื่อทุกประเภทที่เอื้อต่อการพัฒนาการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน เช่น วิทยุชุมชน หอกระจายข่าว เป็นต้น
 - (2) การยอมรับนวัตกรรมของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นแนวคิด แนวปฏิบัติ และเครื่องมือใหม่ เป็นการตัดสินใจและการยอมรับนวัตกรรมด้านต่างๆที่มีผลต่อการพัฒนาการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน

(3) มีการติดต่อสื่อสารกันภายนอกชุมชน เป็นการไปเรียนรู้ ศึกษาดูงานต่างสังคม เกี่ยวกับการพัฒนาการพึ่งพาตนเอง และการเปิดให้ชุมชนอื่นมาศึกษาดูงาน และสร้างเครือข่ายการพัฒนาการพึ่งพาตนเอง

7) การมีระบบทางสังคมและองค์กรทางสังคมที่เอื้อต่อการพึ่งพาตนเอง เป็นรูปแบบของสังคมที่กลุ่มและเครือข่ายในชุมชนดำเนินการอยู่ที่เอื้อต่อการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน

การพัฒนาตัวชี้วัดการพึ่งพาตนเองของชุมชน พิจารณองค์ประกอบ ด้านเทคโนโลยี เศรษฐกิจ ทรัพยากร จิตใจ และสังคม หรือ TERMS โดยสรุปดังภาพข้างล่างนี้

ภาพที่ 24 ตัวชี้วัดการพัฒนาการพึ่งพาตนเองของชุมชนอย่างยั่งยืน

จากองค์ประกอบด้านต่างๆของ TERMS แต่ละด้านประกอบด้วยประเด็นสำคัญ ดังนี้

ด้านเทคโนโลยี เป็นแนวคิดและวิธีการที่ชุมชนใช้ทั้งที่เป็นเทคโนโลยีพื้นฐานและไม่ปฏิเสธเทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อการพัฒนาการพึ่งพาตนเอง ตลอดจนแหล่งความรู้ ซึ่งพิจารณาทั้งเทคโนโลยีด้านพืชและด้านสัตว์ และอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของชุมชน ชุมชนที่มีการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมและสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตได้ดีกว่าน่าจะพึ่งพาตนเองได้ดีกว่า

ด้านเศรษฐกิจ เป็นการเข้ามาหาเงินของชุมชนในด้านอาชีพทั้งที่เป็นตัวเงินและไม่เป็นตัวเงิน รายได้ รายจ่าย การออม ซึ่งรวมถึงวิธีการออมและแหล่งเงินออมของชุมชน ตลอดจนหนี้สินซึ่งรวมถึงแหล่งหนี้สินและจำนวนหนี้สิน รวมถึงทรัพย์สินด้วย

ด้านทรัพยากร เป็นการอยู่ร่วมกับธรรมชาติซึ่งประกอบด้วย แหล่งทรัพยากรธรรมชาติ การใช้ประโยชน์ และการจัดการที่เหมาะสม ทรัพยากรดังกล่าวได้แก่ ดิน น้ำ ป่า อากาศ และสภาวะแวดล้อมทั่วไป

ด้านจิตใจ เป็นจิตใจใฝ่คุณธรรม ซึ่งประกอบด้วย ความต้องการพัฒนา การคิดวิเคราะห์ การคิดสร้างสรรค์ การตัดสินใจ การแก้ปัญหา การสร้างสัมพันธภาพ การรักษาจุดยืน(โน้มน้าวใจ /การต่อรอง) การรู้จักตนเอง การควบคุมจิตใจ/อารมณ์/ความต้องการ การเห็นใจ(เมตตา) การรับผิดชอบ การภูมิใจในตนเอง/กลุ่ม ความยุติธรรมเสมอภาค ความซื่อสัตย์สุจริต และความมีระเบียบวินัย และ ซึ่งแปลงมาเป็น 15 ตัวชี้วัดด้วยกันดังที่กล่าวแล้ว

ด้านสังคมวัฒนธรรม ประกอบด้วยการมีประเพณีวัฒนธรรมอันดีงาม ได้แก่ ประเพณีที่อยู่ในชุมชน การใช้เวลา ค่านิยม ความร่วมมือ ความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน กฎเกณฑ์ของชุมชน การยอมรับสิ่งใหม่ (นวัตกรรม) และโครงสร้างของชุมชน